UTOPIA

Anul II
No. 5-6

Octomvrie
Noemvrie 1930

CUPRINSUL:

Tip. Cartea Românească Cluj, 1040

Exemplarul Lei 15

UTOPIA

REVISTĂ DE CULTURĂ GENERALĂ

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA:
CLUJ, STR. COGĂLNICEANU 9

APARE LA INCEPUTUL FIECĂREI LUNI, CUPRINZÂND CHESTIUNI DIN DOMENIUL ŞTIINŢEI ŞI FILOSOFIEI SOCIALE

Abonamentul	**Lei**	**150**	**anual**
Pentru studenţi şi învăţători	**„**	**100**	**„**
Pentru direcţiuni şi comitete şcolare	**„**	**200**	**„**
Pentru instituţii financiare şi alte autorităţi	**„**	**500**	**„**

Părerile exprimate în corpul revistei angajează numai pe autorii articolelor.

UTOPIA

Anul II. No. 5-6 Oct.-Nov. 1930

CRIZA MORALĂ

I. H. Armeni.

De câţiva ani primul plan al preocupărilor noastre este confiscat cu stăruitoare perseverenţă de chestiunile de ordin economic. Pare că toate nevoile — chiar cele culturale şi sufleteşti — s'ar reduce la cifre şi unităţi de ordin bănesc. Totul e raportat la situaţia pieţii creditului, la sumele ce vor trebui reduse din buget, la cursul actual al cerealelor şi produselor industriale. Şi în funcţie de toate problemele la ordinea zilei, politica economică a guvernului actual şi a celor trecute şi viitoare, se discută aprins la toate răspântiile.

Pe de altă parte, cu toată inflaţia de economişti, teoreticieni şi specialişti cunoscători ai tuturor problemelor economice, cari ni-se pun azi, cu atâta seriozitate şi urgenţă, situaţia generală continuă a se înrăutăţi tot mai mult.

Sunt constatări banale acestea şi se găsesc la rubrica cotidiană a fiecărei gazete, dar din nefericire nu sunt mai puţin adevărate.

Nu ne gândim să contestăm importanţa faptelor economice şi marea lor influenţă asupra întregii vieţi spirituale dintr'un stat. Un popor flămând sau zdrenţăros, un popor adus la sapă de lemn, suferă şi în manifestările lui de ordin sufletesc. Numai o stare economică, relativ bună, este propice pentru creşterea şi satisfacerea nevoilor culturale, acestea venind în ordinea firească a necesităţilor, după acelea ale hranei şi îmbrăcămintei. Iar bună starea aceasta — lăsând la o parte *criza economică mondială*, pe care o invocă mereu specialiştii noştrii, drept scuză pentru incapacitatea sau venalitatea lor — în ţara noastră cel puţin, s'ar fi putut şi s'ar putea încă realiza, fără prea multă greutate. S'a spus îndeajuns, şi streinii cari ne vizitează accentuiază mereu, că suntem între puţinele ţări cari *bine gospodărite*, n'am resimţi nici criza economică mondială şi nici n'am avea crize interne de tot soiul obişnuite la alte neamuri. Resur-

sele noastre și populația țării cu însușirile pe cari le are ea, ne-ar dispensa de toate aceste neajunsuri.

Dar, gospodarii nu ne-au lipsit niciodată! Dimpotrivă, am avut întotdeauna din belșug, din această faună și nici nu i-am putea acuza de lipsă de spirit gospodăresc, sau de incapacitate. Dovada ar face-o gospodăriile lor particulare cari înoată în belșug și confort.

Atunci ?! Criza noastră, la origine nu este de ordin economic. Nu resursele, nu banii, nu bunurile materiale ne-au lipsit, ci altceva. Criza prin care trecem încă de multă vreme, dela terminarea răsboiului chiar, este în primul rând o *criză morală* și toate celelalte neajunsuri de ordin economic, pe cari le suferim, nu sunt decât consecințele ei concrete și firești.

Insuficiența morală — ca să-i zicem așa — a clasei noastre conducătoare, improvizată la întâmplare, din cei ce se găseau la sfârșitul răsboiului în fruntea treburilor publice, ne-a adus în situația de azi. O categorie de oameni, poate de treabă în fond, dar fără un trecut în conducerea acestor treburi, fără prea multă pricepere și mai ales fără o tradiție de *desăvârșită onestitate*, al căror număr a fost mereu sporit de gloata profitorilor fără scrupul, ce se găsesc aciuiați azi sub mantia fiecăruia dintre partidele noastre politice, aceștia sunt clasa noastră conducătoare.

Și, pentru ea cei 12 ani dela Unire, nu sunt decât un lung șir de afaceri. Tuturora câți s'au perindat la conducerea țării — fără excepție aproape — le-a lipsit conștiința răspunderilor, le-a lipsit cu desăvârșire *conștiința funcției sociale*, pe care o îndeplineau în cadrul organismului de Stat. Iar exemplul rău dat de sus s'a întins ca o pecingine până la cel din urmă reprezentant al vre-unei fărâme de autoritate. Corupția și mizeria stăpânește dela un capăt al țării la altul.

Cu asemenea conducători, nu este de mirare că interesele clasei țărănești, cari ar fi trebuit să determine întreaga noastră politică economică, au fost permanent sacrificate și că astăzi când fiecare zi ne apropie de dezastrul complect, încă nu s'a luat nici o măsură pentru salvarea populației satelor din ghiarele cămătarilor și ale celor ce-i speculează munca pe prețuri derizorii. Nu este de mirare că pe urma pauperizării țăranilor și deci a subconsumației acestora, sufăr și celelalte activități producătoare, industria și comerțul, și că neputându-se încasa impozilele vor suferi și instituțiile statului și funcționarii lui, ajungându-se în curând la complecta desorganizare a serviciilor publice și la abdicarea statului dela funcțiunile lui esențiale.

De mirare este că toți acești conducători asupra cărora apasă în mod solidar toate răspunderile gravei situații de azi, nu sunt încă spânzurați pe piețele publice și că puși la adăpost, continuă să-și digereze liniștit bunurile sustrase patrimoniului public,

sau câştigate din vânzarea intereselor ţării pe cari le-au reprezentat la un moment dat.

Dar, alături de inconştienţa cu care sunt lăsate să treacă şi ultimile ocazii de a îndrepta răul apar tot mai mult simptomele ce precedează marile prefaceri sociale. Deoparte sporeşte bogăţia, se îngrămădesc averi, iar de cealaltă parte se înmulţesc neajunsurile, creşte mizeria şi desnădejdea.

Fără a fi amatori de profeţii revoluţionare, trebue să remarcăm îngrijoraţi vuetul surd ce vine din adâncurile satelor şi oraşelor şi care prevesteşte consumarea şi a ultimelor rezerve de răbdare.

Partidele şi oamenii politici se vor putea astfel lăuda în curând că au izbutit în cele din urmă, să scoate din fenomenala lui răbdare un popor a cărui *„tradiţională cuminţenie“* le-a fost până acum adăpost cald pentru toate nemerniciile lor.

Dar, fireşte nu aruncând toată vina asupra oamenilor şi partidelor politice se va îndrepta răul. Rădăcinile acestuia sunt mai adânci, pentru a se putea nădăjdui o îndreptare complectă prin simpla înlăturare a lor, dela conducerea treburilor publice.

Trebue pentru aceasta îndeosebi o largă primenire de moravuri. O colaborare a tot ce ţara are mai cinstit, mai neîntinat şi o sancţionare drastică şi imediată a tuturor abuzurilor. Dacă înţelegem că pentru salvarea situaţiei se impun tuturora sacrificii, *să le facă toţi deopotrivă cu resursele lor!* Cei mari să nu se îngrădească în legi, să nu-şi permită situaţii privilegiate şi să nu ia nimeni un ban din avutul ţării, *fără a fi prestat un contra-serviciu egal în valoare.*

Să se facă odată deosebire între *necesar* — *util* şi — *inutil,* între cei ce muncesc şi cei ce nu muncesc. Să nu se mai amâne la infinit măsuri menite să aducă o înbunătăţire a situaţiei, căc numai o aplicare rapidă şi energică a lor, ar putea schimba brusc ritmul vieţii noastre publice, altfel aplicate cu întârziere (şi interesată şi vinovată) ele îşi vor pierde orice efect. Sinceritatea şi onestitatea la cei sus puşi, urmate de o deparazitare generală şi radicală a corpului ţării, sunt de o imperioasă necesitate!

Dar atunci, să dispară lipsa de scrupul şi inconştienţa unora din funcţionarii superiori, plătiţi fabulos şi beneficiari ai atâtor diurne şi jetoane, să dispară dintre profesorii universitari, aceía cari de 10—12 ani iau salar fără a fi ţinut vre-un curs la Universitate, să dispară luxul, indecent al tuturor acelor cari ocupă vre-o funcţiune publică înaltă şi care pălmueşte zilnic mizeria celor de jos.

Este timpul suprem pentru o revizuire a tuturor valorilor morale şi politice, este ceasul din urmă pentru o *coborâre în conştiinţe a tuturora.*

In umbră se profilează rânjind figura unui alt Marat. Să vină dacă nu mai este îndreptare!...

Legitim - național - internațional

Petre Pandrea

La congresul dela Viena din 1815 Talleyrand a lansat formula vestită a *legitimismului,* ca o armă a principilor, regilor și aristocrației contra ideilor generoase lansate în favoarea masselor populare de către Marea Revoluție franceză.

Ce însemna legitimitatea? Orice domnitor, care stăpânea în virtutea unui titlu privilegiat rămânea în acea țară, acel principat sau ducat cu titlu *legitim.* Tot ceeace venise în urma Revoluției franceze era uzurpat și ilegitim. Vulturul napoleonian era un uzurpator, iar micii principi puturoși, proști și cu sânge albastru erau „legitimi". Legitimismul și restaurațiile erau cele două formule la modă sprijinite de elementele reacționare din toată lumea.

Protectorul legitimismului european era țarismul. Lupta pentru strâmtori și Constantinopole angajată în jurul „mortului otoman" de către două hiene (Anglia și Rusia țaristă) a inventat și răspândit pe continent o altă formulă, ca o contrapondere legitimismului. A fost naționalitatea. Pretextul era Grecia renăscândă, ajutată de Anglia.

Impotriva influenței rusești la Constantinopole și ca un tampon necesar, Anglia a pus în picioare Grecia. Injecțiile au fost cu naționalism grec. Ipsilante întreprinde cruciada pan-helenică. Lord Byron moare la Missolonghi pentru a desrobi de sub Turci pe urmașii lui Homer și Platon. In locul legitimității reacționare intervine în toată Europa naționalitatea cu caracter revoluționar. Ca orice mișcare de desrobire, ea îmbracă forme revoluționare. După soluționarea desrobirei, naționalismele iau caracter agresiv, anexionist și reacționar. Naționalismul este confiscat de grupările privilegiate din lăuntrul națiunei devenit mască pentru exploatarea internă și agresiune externă.

Ca un mijloc de luptă contra naționalismului provocator de catastrofe s'a inventat de către istoria contimporană internaționalismul. Cele trei etape sunt, deci, legitimism-naționalism-internaționalism.

Pathosul pe care îl găsim astăzi în mișcările revoluționare cu ideologie și caracter de internaționalitate este ușor de regăsit în secolul XIX în mișcările revoluționare cu ideologie națională. Agitațiile intelectualilor polonezi, propagandiști, entuziaști și neobosiți în capitalele Europei pentru o Polonie nouă, sunt bine cunoscute. Politică engleză îmbrățișează aceste curente pentru a-și creia o influență.

Lord Palmerston declară: „în afară de naționalitate nici o etică și nici o morală". Era un răspuns principiului legitimist

proclamat de Talleyrand. „Pe bună dreptate Palmerston a fost *la bête noire* a legitimiştilor, deoarece el a aruncat la hala cu vechituri idealul lor romantic şi a căutat să împodobească principiul utilitarist al lui Thomas Hobbes cu noile simţăminte şi idealuri ale naţionalismului". (*A. v. Gleichen-Russwurm*, Diplomaţie, 1918, pg. 18).

Dar nu numai diplomaţia engleză confiscă noile idealuri naţionale, urmărind pe linia lor interese engleze. Napoleon III îndreaptă politica externă franceză pe noile drumuri. „Dela mijlocul secolului al XIX-lea punctul de greutate al diplomaţiei europene se afla în chestia naţionalităţilor. Napoleon III s'a declarat un protector special al lor şi a avut intenţia de a reconstrui Polonia. In 1859, când a contribuit energic la formarea Italiei prin unirea provinciilor de nord, spunea principelui polonez Adam Czartoryski: „Aveţi răbdare, fiindcă de îndată ce voiu creia Italia, mă voiu ocupa cu Polonia, deoarece misiunea mea este de a funda state naţionale independente" (op. cit, p. 18)

Napoleon III a avut o grijă deosebită nu numai faţă de Italia şi Polonia, ci faţă şi de Principatele Române.

Ceeace afost altădată naţionalismul este astăzi ideologia internaţională. Ambele curente sunt revoluţionare, adică vor dizolvarea unei lumi vechi şi introducerea unui spirit nou. Napoleon III a fost protectorul mişcărilor de dezrobire naţionale de sub dominaţii străine. Mişcarea europeană contimporană de desrobire de sub capitalişti este protejată de Moscova. După cum altădată emisari italieni, polonezi şi români plecau la Paris la Napoleon III cerându-i sprijin pentru dezrobire, tot astfel acum reprezentanţii proletariatului german, polonez, ungar, român, bulgar şi grec se duc la Moscova pentru a primi instrucţii de tactică politică din lunga lor experienţă, influenţă, sprijin moral şi material.

De ce sprijinea Napoleon naţiunile asuprite? Din interes şi din generozitate. Din interes, deoarece popoarele asuprite şi ajutate, primeau o creanţă sufletească tradusă uneori şi material. Influenţa franceză în Polonia şi România a primit imbold mare în această epocă. Un rol important juca evident şi generozitatea.

De ce sprijinesc sovietele mişcările revoluţionare? Din interes şi din generozitate. Care interes? După cum Napoleon III nu dorea să facă din Italia, Polonia şi România simple colonii, ci amici, tot astfel şi sovietele încercuite doresc o ieşire. Reconstrucţia lor ar fi cu mult mai uşoară, dacă blocada mondială ar înceta. Schimbul de mărfuri ar fi uşurat. Anexionismul sovietic e o stupiditate cu nimic îndreptăţită şi fundamentată. O calomnie. Blocada capitalismului este marea durere. O revoluţionare a Apusului ar da posibilitate atât Rusiei cât şi Europei să se refacă într'un tempo vertiginos. Pe lângă interes, mai este evident şi generozitatea. Conducătorii unei mişcări, plămădită din sufe-

rință, oprobiu și închisori, nu pot sta cu mâinile încrucișate în fața formelor exploatării masselor din toată lumea.

Legitimismul, naționalismul și internaționalismul nu sunt idei căzute din cer și cu caracter de absolut si definitivat. Ele sunt arme de luptă. In aceste cuvinte viața popoarelor, aflată în anumite stadii istorice, își îmbracă aspirațiile. Pentru un cercetător liber nu sunt obiecte de adorație, ci de explicare. Pentru menii interesați sau neinformați cercetarea lor e crimă de lèse-majestate. Ii privește. Dar, tu, cetitorule, nu te lăsa prostit...

Trecerea dela naționalism economico-politic la solidaritatea internațională a popoarelor se face cu greu, având de luptat cu interesele contradictorii ale burgheziilor naționale și cu prejudecăți învechite. Dar spiritul devine din ce în ce mai vizibil. Ideea Pan-Europei, cu puțini ani în urmă o utopie pe firmamentul politic european, este cerută cu ardoare de multă lume. Numai renunțarea la anumite privilegii sunt piedici serioase. Dar ultima criză economică mondială și teama de „dumpingul" rus a coalizat sufletește și pe politicianii burghezi, aflați altădată cu toții în tabără naționalistă.

Societatea Națiunilor, curtea de Justiție dela Haga, idea Pan-Europei sunt formule care exprimă noile curente de solidaritate internațională a neamurilor. Internaționala dela Amsterdam și Internaționala III. dela Moscova sunt alte curente cu o forță formidabilă. De pretutindeni seivesc spontan forțe care tind la lichidarea naționalismelor antebelice. Este eronat să se creadă, că solidaritățile internaționale înseamnează cosmopolitism. Capitalismul și exponenții săi au într'adevăr un stil de viață și un suflet cosmopolit. Mișcările de aplanare a conflictelor pe cale pașnică (Geneva, Haga, Pan-Europa) și de desrobire a masselor muncitorești de sub exploatare (Amsterdam. Moscova, Blocul agrar inițiat de București) n'au caracter cosmopolit. Munca este legată de spațiu. Cultura ei răsare dintr'un complex local. Deși pentru dezrobire caută alianța robilor de mai multe naționalități — frontul verde al d-lui Virgil Madgearu încearcă să cuprindă peste 100 de milioane de țărani europeni —, finalitățile rămân locale. Acuzațiile de cosmopolitism aduse mișcărilor internaționale de dezrobire a țărănimei și muncitorimei sunt nefundate.

DUMPINGUL RUSESC

de *Gheorghe Dragoş*

In ultimul timp presa mondială a relevat, plină de îngrijorare dumpingul [1]) încercat de Rusia sovietică pe piaţa cerealelor şi a lemnului.

Inainte de a trata problema dumpingului rusesc, cred că nu e de prisos să aruncăm o privire asupra situaţiei din Rusia sovietică şi asupra intenţiunilor nutrite de guvernul acestei ţări.

Când Lenin şi tovarăşii săi au pus stăpânire pe conducerea Rusiei, ei contau pe isbucnirea unei revoluţii generale în toată Europa, bazându-se în visul lor pe starea de învălmăşială şi frământări cari bântuiau, imediat după răsboiu, ţările bătrânului continent. Pentru grăbirea revoluţiei generale visate, comisarii dela Moscova nu s'au dat înapoi dela nici un mijloc de propagandă, spionaj, aruncând fonduri de milioane şi miliarde în joc.

Anii s'au scurs unul după altul, fără a aduce realizarea prevederilor conducătorilor bolşevici. Statele Europei, în loc să se prăbuşiască în haos, s'au refăcut şi s'au consolidat încetul cu încetul, iar germenul comunist, în tendinţa lui de pătrundere, se lovea tot de mai multe piedici.

A forţa cu răsboiu situaţia, era o imposibilitate pentru un stat ca Rusia, unde nemulţumirea a zeci de milioane de suflete oprimate mocneşte pe 'nfundate, aşteptând doar momentul prielnic să isbucniască. Pe lângă aceea un răsboiu pornit de Rusia sovietică ar fi provocat contra ei o coaliţie a tuturor statelor, iar rezultatul răsboiului şi eri, ca totdeauna de altfel, în aceste condiţii, ar fi fost o inevitabilă prăbuşire a regimului comunist din această ţară.

Prin mijloace politice, încercarea de bolşevizare a Europei fiind imposibilă, comisarii dela Moscova au recurs la o nouă armă: *răsboiu economic şi ofensivă economică.*

In vederea acestui scop au conceput un nou plan de organizare economică a Rusiei, aşa numitul plan de *colectivizare* şi *industrializare*, care trebuie înfăptuit în decurs de 5 ani. Planul constă în colectivizarea proprietăţii şi producţiei agricole şi într'o mare industrializare şi raţionalizare a tuturor ramurilor de producţie, în scopul de a ajunge în scurt timp la un mare ex-

---

[1]) Dumpingul este o armă neloială de concurenţă pe care o întrebuinţează un stat contra altuia. Statul care recurge la dumping vinde în alte state anumite produse în calităţi mari şi pe preţuri mici, chiar sub preţul de cost, cu scopul de a concura şi a împinge la faliment anumite ramuri de producţie ale acelor state, chiar la ele acasă, şi a le lua debuşeele.

port [2]) de produse, cari aruncate pe piaţa mondială, să concureze şi să distrugă ramurile de producţie ale ţărilor capitaliste, aruncându-le pe acestea în mizerie şi în haos şi bolşevizându-le astfel pe toate.

Pentru a-şi desvolta industria este nevoie de maşini, cari trebuiesc aduse din străinătate. Importul de maşini necesită aur şi devize streine. Pentru a obţine aceste devize sovietele au adunat prin forţă, din interior, un stoc mare de cereale, lemne, petrol, blănuri etc. şi le-au aruncat pe preţuri derizorii pe piaţa mondială. Rezultatul acestei ofensive îl simţim astăzi toate ţările producătoare de cereale şi materii brute. Nu ne mai putem desface produsele, din cauza concurenţei ruseşti. A vinde la preţurile actuale, înseamnează a nu obţine nici preţul de cost, şi a ruina principalele ramuri de producţie ale noastre.

Când şi industria sovietică va ajunge la desvoltarea prevăzută în planul de 5 ani, atunci Rusia va da lovitura supremă printr'un dublu dumping: cu produse agricole contra statelor agricole şi cu produse industriale contra statelor industriale.

Când toate acestea s'ar realiza, atât industria cât şi agricultura statelor capitaliste ar rămânea cu stocurile de produse nevândute, fabricile se vor închide, agricultura se va ruina, mizeria va rânji la tot pasul, haosul le va învălui pe toate, iar comisarii dela Moscova vor ajunge să troneze peste ruina întregei lumi.

Sforţările sovietelor în această direcţie sunt cu atât mai mari, cu cât simt ele că dacă vor continua ca până acum, fără reuşită de bolşevizare în exterior, şi situaţia lor internă este compromisă, din cauza ameninţării tot mai mari a masselor subjugate din interior. Işi pun problema astfel: Ori reuşim să aruncăm omenirea în haos şi să stăpânim asupra tuturor, ori ne prăbuşim sub greutatea păcatelor noastre.

Numai că, fiecare armă are două tăişuri. Statele capitaliste au stat până acum în inacţiune, sau au reacţionat în mică măsură contra maşinaţiunilor de ordin politic ale Moscovei. De azi înainte însă, având în vedere că ofensiva rusească a luat o nouă întorsătură, ea lovind în însăşi baza de existenţă a statelor, desigur că acestea vor reacţiona.

Prin măsurile economice aplicate de soviete, sub forma de dumping, ele nu vor ajunge la un rezultat, pentru simplul motiv că chiar dacă după 5 ani vor reuşi să-şi mărească volumul comerţului exterior la suma de 7 miliarde ruble aur, această sumă nu va influinţa prea mult comerţul exterior mondial, căci şi în acel caz cota rusească nu ar reprezenta decât 9% din to-

[2]) Inainte de războiu comerţul exterior al Rusiei reprezenta un total de 2 miliarde şi 500 milioane ruble pe an. După înfăptuirea planului de 5 ani ar urma să se ridice totalul acestui comerţ exterior la suma de 7 miliarde, deci aproape de 3 ori mai mare.

talul comerţului exterior mondial. Asupra restului de 91% vor da tonul celelalte state.

Singurul rezultat real, la care vor ajunge sovietele prin dumpingul lor, va fi serviciul cel mare adus omenirii, prin forţarea acesteea de a se solidariza. Interesele comune totdeauna solidarizează şi unesc. Exemple avem destule în istorie.

Dumpingul rusesc are deci meritul de a creea terenul favorabil realizării marei idei a păcii şi a federalizării statelor, a cărei realizare o visează omenirea de atâta vreme. In faţa unei Europe federalizate cel înfrânt nu va putea fi altul decât Rusia sovietică.

Femeea intelectuală în societatea modernă

Cornelia Buzdugan

Femeea ca problemă socială este — asemenea altor probleme similare — un produs al evului modern şi care pe zi ce trece se amplifică şi se complică într'o aşa măsură, în cât tinde să devină problema fundamentală a vieţii sociale actuale. Fenomenul e firesc, când ne gândim că mai mult de jumătatea populaţiei terestre e alcătuită din femei şi că această jumătate a umanităţii s'a strecurat până acum dealungul secolelor, într'o luptă obscură şi trudnică, împotriva nu numai a adversităţilor cu care a avut şi bărbatul de luptat, dar în plus adesea împotriva bărbatului însuşi. Nu e o glorie pentru femee când trebuie să recunoască durerosul adevăr că acel pe care natura i l-a destinat drept *tovarăş* şi pe care tradiţia — creată de propria lui forţă — i l-a impus drept stăpân absolut, a abuzat în 99% din cazuri de „dreptul celui mai tare". E o durere pentru ea să mărturisească umilitorul adevăr că funcţiunea sublimă a maternităţii — cu toate suferinţele şi sacrificiile ce implică — nu i-a conferit în ochii bărbatulu alt drept, decât acela de a fi considerată ca o încântătoare unealtă de plăcere pentru câteva momente — şi ca o folositoare unealtă de lucru pentru restul timpului — şi că din această alternativă: curtizană sau slujnică nu i s'a îngăduit să iasă.

Şi dacă totuşi prin structura plastică a sufletului ei s'a putut adapta celor mai inumane tratamente e pentrucă în această dureroasă maternitate ea şi-a găsit totdeauna o consolare şi un refugiu. Ţinută în ignoranţă, înstrăinată sistematic de preocupările mai înalte ale stăpânului — dacă şi acesta le avea — ei nici nu i se cerea decât exercitarea instinctului de protejare a progeniturii pentru a cărei educaţie era suficientă o sumară ini-

ţiere în aceleaşi stereotipe ocupaţii tradiţionale. Cu mici variaţii întreaga istorie ne prezintă acelaş tipic tablou al existenţei femeei.

Dar iată că mersul spre civilizaţie al omenirii se accelerează. Intreaga societate umană prin răsboaie, revoluţii, reforme, descoperiri şi invenţii, tinde să se organizeze pe baze noui. Extensiunea comerţului, grandiosul elan al maşinismului şi industriilor, multiplicarea subită a ramurei administrative şi a ocupaţiilor biurocratice, toate acestea devenind rând pe rând şi cau... şi efecte ale scumpirii traiului, o scot pe femee, încetul cu încetul, din cadrul modest al preocupărilor domestice şi o silesc să între, cu sau fără voia ei, în aceiaşi „luptă pentru existenţă" ca şi bărbatul.

Din acest moment, credem noi, criza latentă în care femeea a vegetat totdeauna, se actualizează.

Mai întâi ocupaţiile şi carierele pe care e silită să le îmbrăţişeze o obligă să se cultive şi adaptând structura intuitivă a inteligenţei sale speculaţiilor abstracte şi raţionamentelor rigide ale intelectului masculin — ceeace e un câştig şi o complectare dealtfel — ea intră totodată în miezul problemelor de ordin vital pentru fericirea ei. Căci acum mai mult ca totdeauna fericirea ei e ameninţată, deoarece cu cât eforturile pe care le-a făcut pentru a o merita au fost mai trudnice, cu atât mai greu îşi poate realiza condiţiile în care s'o găsiască.

Fiindcă oricâte satisfacţii, munca răsplătită de societate, meritele recunoscute de public, ar da bărbatului — aspiraţia intimă a sufletului femenin — chiar dacă s'ar bucura de aceleaşi satisfacţii — se îndreaptă, după cum o demonstrează şi Gina Lombrozo în remarcabilul ei studiu *L'âme de la femme*, tot spre a alcătui un cămin, tot spre a se consacra maternităţii, care singure constituie elementele esenţiale ale fericirei ei.

Iar cultura cu care vine dintr'odată împodobită înaintea bărbatului şi care o face aptă să devină, pe lângă slujnica micilor lui nevoi — ceeace continuă prin instinct să-i rămână — pe lângă mama luminată şi înţeleaptă acum a copiilor lui, pe lângă o sursă egală cu a lui adesea de câştig material, în plus o tovarăşe capabilă să-i înţeleagă preocupările, să i le împărtăşiască, să-i aline cu mijloace adequate propriei lui superiorităţi sufleteşti înfrângerile şi însângerările vieţii — această cultură cu repercusiuni atât de vaste la femee asupra desvoltărei morale, rod al străduinţelor ei şi instrument atât de minunat fericirei conjugale, este pentru femeea modernă — împotriva celui mai alementar simţ de echitate — un izvor nou de nefericire.

Căci iată că în această ipostază, ea dă cu ochii de o combinaţie socială atât de ipocrită, de o coaliţie atât de bine organizată în contra celei mai timide tentative de a-şi statornici micul ei rost,

încât, dacă spectacolul acesta înspăimântând-o, n'o face să se izoleze ca un melc resemnat în îngusta și asfixianta cochilie a existenței sale, sau dacă n'o determină ca, însângerându-și cele mai imperioase nevoi ale personalității, să naufragieze totuși într'o căsnicie disproporționată și odioasă, face atunci din ea o victimă — pradă unor martirizante torturi, necunoscute nici uneia din femeile trecutului și nici unuia din bărbații tuturor timpurilor.

Care sunt adevăratele realități pe care privirea scurtătoare a femeei intelectuale le descoperă în actuala ordine de lucruri? Sub eticheta ostentativ corectă a monogamiei — forma cea mai evoluată a căsătoriei și adoptată de popoarele civilizate drept instituția de bază a statului — nu se ascunde altceva, decât — practicate atât succesiv cât și simultan și pe o scară extrem de largă — poligamia și poliandria.

Să nu se mai repete spiritualul dar nedreptul „cherchez la femme"! Aici pe bună dreptate se poate striga: „cherchez l'homme!" Lipsit de sensibilitate, care-l lipsește la rându-i de capacitatea de a suferi, deci de a se perfecționa cât de cât moralmente, lipsit deci de conștiință morală, condus numai de rațiune și calcul prin care găsește totdeauna drumul cel mai comod de a-și satisface egoismul și sensualitatea, bărbatul și-a menajat fără nici un scrupul, dreptul imprescriptibil de a cumula pentru sine toate avantajele și fără să aibă o cât de slabă intuiție măcar, despre ceeace se cheamă *responzabilitate* — a devenit astfel un raccourci de imoralitate. Nu zadarnic tradiția și literatura au perpetuat efigia eternului Don Juan și Faust. Căci cine altul de cât „bărbatul" ar fi fost capabil să sacrifice doar vanității perfide și instinctelor sale primitive, un mănunchiu — veșnic împrospătat dealungul timpurilor — de inimi sângerânde și chinuite?

Cine alt ar fi fost în stare ca — atât de ușor cedând diavolului propriei pofte nesocotite de voluptăți, să vestejiască sufletul unei caste Margarete, împingând-o prin violența suferințelor, la crimă și nebunie?

Și chiar aristocraticul și nobilul Hamlet — drapat în manta elegantă a „dilemei" ce alt rezultat realizează de cât, prin sarcasticul „du-te la mânăstire" s'o trimită pe plăpânda Ofelie... în fundul apei?...

Și tot literatura — produs ce e drept tot al bărbaților — dar numai al infimului număr de genii, care deci se ridică deasupra „sexului" — ne înfățișează în vârfuri înalte de piramide câte o figură de femee, care — invers de cât bărbatul — face din chiar slăbiciunea ei un instrument de formă pentru sine însăși și în acelaș timp o scară de ascenziune morală până la sacrificiul cel mai mucenicesc. Și astfel iată-le cum — printre nenumăratele lor surori anonime — lunecă din paginile cărților si-

luetele încovoiate de durere și totuși demne și grațioase, ale unor Antigone, Andromace, Desdemone, Dame cu Camelii, Ana Karenine etc., etc., etc...

Putut-a bărbatul vreodată măsura măcar, prăpastia de mizerie sufletească din inima vreunei astfel de femei?

„La donna e mobile" e singurul refren pe care în egoismul lui brutal și orb l-a aruncat bărbatul în fața femeei etern martirizate pentru el. Acesta e adevărul... Cavalerismul și toate virtuțile masculine pe care le arborează sunt scoase din besacteaua de vorbe goale numai atâta vreme cât servesc apetitului sexual și material. Azi — nici cred că mai îndrăznește cineva să contește că setea de aur și sensualitatea sunt unicele „aspirații" care mai au dreptul la realizări. Și azi mai mult ca ori când femeea nu e prețuită de cât în măsura în care corespunde acestor... aspirații.

Ori intelectuala fatal nu poate realiza acest tip. Răsplata materială a muncii ei e modestă și în cele mai bune cazuri nu se poate compara cu masivele capitaluri pe care diverși parveniți sau ocrotiți ai soartei le așează — postamente cât mai înalte — sub picioarele de multe ori inexpresivei lor progenituri femenine.

Deasemenea munca de fiecare zi pe care intelectuala sau profesionista o exercită, o distrage dela preocupările exclusive de cochetărie, eleganță, lux, la care se dedă în genere restul femeilor. Și astfel sobrietatea veniturilor și a aspectului exterior o discreditează pe femeea cu adevărat superioară în ochii masculului avid numai de satisfacții concrete și imediate — și chiar în ochii celorlalte reprezentanțe ale propriului ei sex. Acestea — și sunt majoritatea — socot inutil să ia în serios o străduință reală spre perfecționare, când experiența zilnică le învață că pot opune celor dintâi o concurență totdeauna în avantajul lor, uzând doar de armele tradiționale ale banului și frivolității.

Și chiar atunci când s'ar mai ivi vre-un sentiment ales la vre-un bărbat, el este ucis de calcul care scontează doar avantajiile practice și sensibile așa în cât căsătoria nemai fiind concluzia ultimă a instinctului tradus în iubire — devine numai contractarea unei legături pe baza unui schimb de interese de cea mai vulgară speță: bărbatul ia averea care-l dispensează de grijile cotidiane și femeea... eticheta civilă de „femee".

De aici, din disocierea amorului de căsătorie, din deplasarea axei centrale dela iubire la avantaj, urmează alterarea scopului fundamentul al căsătoriei însăși perpetuarea speței.

Fiindcă în cazul acesta femeea evită maternitatea pentru avantaje în primul rând estetice: spre a place, fie bărbatului, fie amantului, ea nu mai vrea să se expue deformărilor și consecințelor nefavorabile din punct de vedere fizic ale sarcinei și alăptărei. Dar însăși prevalarea acestor motive denunță o superficialitate intelectuală și un vid moral nemărginit, lipsuri

care s'au tolerat femeilor, ba chiar le-au și fost cultivate de bărbați, ca la un moment dat ei înșiși să se resimtă de ele. Căci — orice s'ar zice — într'o astfel de combinație conjugală nici bărbatul n'are un rol tocmai de invidiat și cei care trăesc anumite experiențe, se desmeticesc adesea prea târziu din amețeala care i-a făcut să prefere bunuri aparente dar mai înșelătoare, fericirei modeste dar temeinice de a fi adevăratul pater familias.

Și dacă dezagregarea familiei este o plagă socială de pe urma căreia au de suferit ambele sexe: și bărbații (dacă ne-am gândi numai la bolile sociale — consecințe ale promiscuității) și femeile și tocmai categoria acelora cu adevărat superioare și meritoase (chiar dacă n'ar avea de cât meritul muncii și al conștiinței morale) — atunci oare ce atitudine trebuie luată în fața acestei probleme? Lăsate în voia întâmplării, îngăduite zilnic atâtea tragedii conjugale, părăsite într'o sterilitate forțată atâtea femei care ar deveni mame impecabile, risipite într'o desordine inutilă atâtea energii masculine care ar putea să devină cu adevărat forțe creatoare,speculate mereu mai mult acele slăbiciuni ale femeilor care le fac să prefere flirtul, adulterul și toate degradările posibile, îndatoririlor conjugale și materne?!

Să lăsăm să se mineze în temelii tocmai scopul spre care omenirea de mii de veacuri se străduiește să tindă : perfecționarea și fericirea?!

Să încurajăm promiscuitatea și dezagregarea familiei pentru simplul motiv că e mai comod unor anumite categorii sociale? Dar n'ar însemna oare să negăm însuși principiul vital al existenței umane refulând tocmai tendințele chezașe unei fericiri posibile? Și cum să soluționăm o problemă care devine pe zi ce trece mai dificilă și mai acută?

Unicul remediu va porni, credem noi, tot dela numărul restrâns de femei luminate care având norocul să devină mame, vor crea omului de mâine un alt suflet: al fetei revenit la idealul instinctiv — maternitatea — iar prin cultură și intelectualizare; al băiatului — dispus să-și înfrâneze egoismul și să aprecieze — în propriul său avantaj — cu o mai dreaptă măsură adevăratele valori creatoare.

Numai într'o prefacere treptată a criteriului de selecțiune reciprocă a sexelor — care să nu mai fie numai bunul material și agrementul fizic, și printr'o accentuare mai ales în educația băeților, a simțului responzabilităților și a demnității umane, a idealismului — singur zămislitor de satisfacții durabile — se va găsi mijlocul care reabilitând fericirea familiară să dea și femeei intelectuale rolul ce i se cuvine în viață...

Ori cât de înăsprit să fie sufletul omului modern din hărțuielile luptei pentru existență, ori cât de blazat din profuziunea plăcerilor atât de eftenite — ar trebui totuși poate găsit stimulentul care să-l îndemne să se reculeagă și să privească asupra

rolului profund al exisenței sale: lăsarea unor condiții mai prielnice fericirii omului de mâine.

Dar acesta nu poate fi mai sănătos, mai bun, mai evoluat intelectualicește, decât dacă răsare dintr'o tovărășie al cărei mobil să fi fost iubirea și potrivirea sufletească și intelectuală.

Deci — subordonarea egoismului individual, a nesațului după aur, a goanei după plăceri, intereselor superioare ale speciei. Căci ori cât s'ar minți omul pe sine, momindu-se singur cu fel de fel de himere amăgitoare, „forța creatoare, elementul divin din om", e, după cum se exprimă Ellen Key în *De l'amour et du mariage* „tot fecunditatea sub toate formele ei". Deci asupra ei trebuie să concentrăm eforturile noastre spre mai bine, selecționând condițiunile în care să se producă, deoarece după cum spune aceiași scriitoare: „fecundația sub forma ei elementară ca bază a familiei este mijlocul fără greș de a-ți întrece „eul" de a-l întinde dincolo de limitele lui, este condiția cea mai simplă a devotamentului către omenire".

Și femeia intelectuală este poate cea mai chemată azi ca redând maternității importanța reală, să salveze astfel familia și să regenereze societatea.

„Prerevoluționar"

Petre Pandrea

Să încercăm o analiză a ultimelor formule puse în circulație de d-nii G. Tătărescu și Dr. N. Lupu — bărbați cu credit pe piața politică —: *„prerevoluționar"* e ultima monedă.

La congresul regional dela Craiova al partidului țărănesc, unde am fost special pentru informație, atmosfera era într'adevăr încărcată. Au circulat svonurile cele mai alarmante. 30 de convoiuri țărănești venite în delegație ar fi fost oprite la barieră din ordinul d-lui Virgil Potârcă, înfierat cu o rară virulență de d-l Dr. N. Lupu. In sală circula din mână în mână ziarul de circumstanță „Camăta" scos de admirabilul V. N. Paleolog dela Corlate-Dolj. Pereții tapetați cu foi. Atmosfera 1907 era reînoită prin aceste manifeste scoase de intelectuali veritabili plecați în popor. V. N. Paleolog e o figură într'adevăr tolstoiană.

Intâlnirea mea cu el nu e lipsită de humor. Cumpărasem gazeta — dacă nu mă înșel al 7-lea număr — dela un țigănuș de pe Calea Unirei. In drum spre întrunire am deschis-o cu neîncredere, iar după 2 minute m'am trezit rezemat de zid, citind-o dela articolul de fond până la ultima notiță. Ritm, imagini sesizante, înțelegere politică și psihologică de primul rang. Un scriitor de cea mai bună esență. La ușa sălii *Azuga* unde se anunțase

întrunirea un domn cu barbă și frunte tolstoiană, destul de jerpelit, prindea în cuie gazeta pe care o țineam în mână.

— Nu știi, dumneata, cine e V. N. Paleolog?

— Nu-i cunosc. Ai vreo treabă cu el?

— Scrie frumos.

Jerpelitul cu barbă și-a continuat operația, bătând cu alte trei cuie și o piatră, trei gazete pe zidul din față.

Am intrat în sală. Mulți țărani. Amestecați cu ei, mici negustori și intelectuali olteni în acea nesilită și splendidă familiaritate, care face frumsețea adunărilor compatrioților mei. Bărbați bine legați, absență aproape totală de femei, rămase roman la ciorbă și copii, pe lângă ziduri sfioși țărani pălmași, jigăriți și umili. Pentru prima dată vedeam pe kulakul oltean (țăranul chiabur) laolaltă cu pălmașul. Criza agricolă îi înfrăția într'o dulce armonie.

Bucureșteanul și opinia publică românească cunoaște din Oltenia numai kulakul chiabur. Olteanul înalt, voinic, bine hrănit, îndrăzneț până la impertinență, fiara darwiniană și comercială. In politică, genul Argetoianu. Ei au creiat pentru alții *tipul* oltenesc. Pălmașul e micul oltean zarzavagiu, gonit de foame de acasă unde nu e pământ pentru familia prea prolifică, plin de resentimente și felin. Reprezentantul lor în viața publică e Gr. Iunian. Intre kulakul Argetoianu și pălmașul Iunian avem sinteza Titulescu, felin și seniorial, intrigant și plin de naturalețe..

In sala unde avea să oficieze impetuozitatea aproape olteană a d-rului Lupu, ochii mei olteni înarmați cu ochelari și sociologie berlineză vedeau o fuziune, care răsturna toate socotelile mele livrești și observațiile pozitive de atâția ani. Kulakul își dădea mâna cu pălmașul. Imi dau bine seama, că alianța e provizorie...

Cu cravata motolită și cu hainele pline de praf și unsoare din automobilul fratelui meu kulak, negustor oltean de speță modernă, mă îndreptam spre un grup de cunoscuți, în frunte cu Ion Roșca, ruda mea, prezidentul filialei *Ligei contra Cametei* din târgul natal, om respectabil și voluminos, pentru a-i împărtăși reflexiile.

Pe când înaintam cu greu spre ei, un pălmaș cu sclipire isteață în ochi îmi barează drumul și mă trage misterios de mânecă.

— Domnul cu care vorbeai, scrie chiar el gazeta. Numai, că n'a vrut să-ți spună. A fost la Paris și Berlin. (Imi privea insistent ochelarii cu ramă neagră). Uite-l colo cu oameni din satul nostru.

Mi-am schimbat direcția și m'am apropiat de barba tolstoiană.

— (un pălmaș) Mă, Vasilică, crezi, tu, că...

— Neică Ilie...

Admiram familiaritatea dintre ei.

Am prins un moment liber:
— Permettez-moi...
Zâmbitor şi afabil am lăsat pe cetăţeanul nostru Ilie şi am început o conversaţie despre Sorel şi ruşi, mituri şi D'Annunzio (a fost în cercul lui pe când pregăteau lovitura dela Fiume şi vorbea despre abulia care l-a cuprins pe poet în preajma marşului asupra Romei pe care l-a tentat Mussolini), specificul politic român, noul mit popular Dr. N. Lupu, etc.
— Dragă, eu sunt negustor de porci. Ca şi pe Rimbaud, m'a cuprins scârba de civilizaţie. Ce mai e pe Kurfürstendam în Berlin?
Acest Rimbaud fugit între porci nu uita civilizaţia. Dar n'avea nici nostalgii de semidoct şi nici fată sentimentală surghiunită în provincie visând la Greta Garbo.
Ii priveam barba, ochii cu blândeţe dură olteană, îi ascultam limbajul propriu şi degajat, informaţia recentă şi promptă. Colţul românesc din Oltenia de care mă leagă atâtea iubiri şi rădăcini căpăta aspecte inedite pe care le bănuiam numai, energii şi aspecte ciudate, care aşteaptă scormonirea unui beţigaş pentru ieşirea la iveală a jarului.
Intâlnirea unei bărbi tolstoiane într'o sală a d-rului Lupu, vânzător propriu al gazetei scoase cu bani dintr'o vânzare de porci e un simptom prevestitor de primăveri furtunoase. *Epoca* şi *Cuvântul* au trimes deja note pentru fişele siguranţei. Fiecare cu destinul lui.
Suntem într'o perioadă prerevoluţionară?
Toată lumea cu care am vorbit în Oltenia şi la Bucureşti o afirmă. Imaginea lui 1907 revine ca un leitmotiv în toate discuţiunile. Nemulţumirile sunt adânci. In primul rând, camăta. Apoi, descoperirea produselor agricole, fiscalitatea excesivă, închiderea şcolilor pentru odraslele de săteni, criza politică, neîncrederea generală, etc.
Omul cel mai popular din Oltenia e d-l Dr. N. Lupu. Orice ţăran îl cunoaşte din auzite, iar dacă Liga contra Cametei depune liste de candidaţi în alegeri apropiate va avea un succes formidabil. Mitul generalului Averescu, imediat după răsboiu, se reface în jurul d-rului Lupu. Facem în acest reportaj simple relatări.

Impreună cu amicii mei olteni am asistat la discursul d-rului Lupu şi am discutat soluţiile. Convingerea unui grup restrâns: un Kerenski român în prespectivă. D-rul Lupu propune guvern de concentrare şi economii, eroisme tipic kerenskiane.
Dacă se taie nemilos în buget şi se vor concedia funcţionarii nu vom avea o nouă armată de şomeri? Nu se înţelege, că bugetul este forma românească a asigurărilor muncitoreşti? In ţările apusene se cheltuiesc miliarde de către Stat — şi trebuie să se cheltuiască — pentru întreţinerea milioanelor de cetăţeni

fără muncă. Să moară de foame? Nu se poate. Legea solidarității omenești nu îngăduie de cât sub pedeapsa revoltelor moartea în massă prin inaniție. Nu le-ar tihni nici celorlalți îmbucătura de friptură și slănină.

Cota-parte din populație, care trebuie să treacă în mod fatal pe sub furcile caudine ale șomajului și lipsei, are nevoie de o hrană elementară. Procedeul cum este asigurat un minimum de existență pentru șomeuri variază dela țară la țară. Există mai multe tehnici a asigurărilor muncitorești. Milioanele de șomeri din Statele-Unite sunt hrăniți de filantropia publică și numai în ultima vreme au sosit în Germania comisiuni speciale pentru a studia legislația muncitorească a asigurărilor. Filantropia e degradantă pentru nivelul sufletesc al omului contimporan. Ce vină au massele de cetățeni, dacă înlăuntrul colectivității nu mai există posibilități de muncă, pentru a fi obligați să cerșească? Milogeala discalifică și umilește. Cucoanele caritabile și sterpe vor trebui și în America să-și verse maternitatea nesatisfăcută în spitale și în grijă personală pentru orfani, suferinzi și estropiați, iar nu asupra oamenilor sănătoși.

In Anglia și Germania, de pildă, unde șomajul s'a permanetizat în forme nemaicunoscute, a intervenit Statul, finanțând din bugetul său și obligând pe cei care au fericirea de a munci să contribuie la întreținerea celor care nu pot ocupa posturi pe fronturile muncii. Hrana se dă în bani, iar *Lumpenproletariatul* armata cea mai tristă și mai desnădăjduită e alimentată în natură.

In România s'a adoptat o tehnică specială. Oamenii inimoși dela Primăria Capitalei, în lipsa unei asigurări în bani pentru șomaj, au creiat alimentația în natură. Ceeace în Apus este numai pentru *Lumpenproletariat*, în România se acordă muncitorului calificat, funcționarului comercial laolaltă cu vagabondul.

Dar mai există o categorie foarte numeroasă plasată direct în preajma unui buget destul de anemic. Lăsând la o parte ploșnițele prea rapace, — cumularzii cu slujbe superioare — aruncarea pe drumuri în preajma iernii a câtorva sute de mii de oameni pregătește într'adevăr Revoluția.

Dacă nu se fac reducerile bugetare anunțate revoluția nu poate veni. Din studiul comparat al revoluțiilor se știe rolul imens pe care îl joacă Orașul. Satul are numai revolte surde, incendii iș cruzimi inutile ca românescul 1907, flacări izolate și ușor izolabile. Reușita unei revoluții în vreme de pace — în timpul unui răsboiu sau într'o perioadă imediat posterioară condițiunile se schimbă — are nevoie de trei factori: țărani înfometați, oraș proletarizat, intelectuali neutilizați și disprețuiți.

Țăranul român nu este deocamdată *înfometat*, ci numai *îndatorat*. Rolul d-lui Dr. N. Lupu în țărănimea actuală este acela al unui mit și probabil o supapă fără să vrea a ordinei stabilite.

Din propaganda la sate și târguri a d-sale și a membrilor săi strânși vertiginos țăranul a înțeles, că i se vor ierta datoriile. Parola generală între săteni în Oltenia este într'adevăr aceasta: *iertarea datoriilor*. Vorbeam cu câțiva funcționari dela filialele *Băncii Comerțului* unde tronează d-l Constantin Neamțu (care a descins acum câteva decenii din munții Gorjului cu ițari și care a cucerit Craiova, casele mai arătoase din târguri și virtual toată agricultura olteană; cu fiii trăind printre lorzi englezi — cel puțin așa declară cu orgoliu și plătește idem —).

Funcționarii bancari erau indignați de faptul, că chiar atunci, când datornicul capătă ceva parale din vânzarea produselor lui, în loc să plătească dobânzile uzurare, își cumpără obiecte de primă necesitate, ca bumbac, ghete, pânzeturi, ori le bea cu prezidentul *Ligei contra Cametei*. Evident, se generalizează cazuri izolate. Câteva cunosc și eu. Un sătean căpătase 4000 lei pe recoltă. Vrea să plătească neapărat cu acea teamă și umilință specifică iobagului. Un politician nou i-a „deschis" ochii. A dat cu căciula de pământ. De 2000 lei a cumpărat pânzeturi pentru babă și copii, spre uimirea cu palpitații de inimă a manufacturistului cu prăvălia pustie, iar cele 2000 lei le-a pus la bătaie spre bucuria d-lui Președinte cu resentimente antibancare și a bietului cârciumar.

Propaganda partizanilor d-lui Lupu este rău văzută de cercurile bancare române. D-l N. Lupu a devenit iarăș bolșevic, incendiar, fără patrie și Dumnezeu, epitete contra cărora se apăra cu îndârjire la întrunirea dela Craiova.

Am impresia, că toți cămătarii români ar trebui să puie dela mână la mână să subvenționeze pe d-l Dr. N. Lupu. Le face cel mai mare serviciu. Dr. N. Lupu valorează azi două corpuri de armată pe frontul antibolșevic. El oferă supapa. In el se sublimează desnădejdile purificându-se de subversivitate. Altfel siguranța băncilor și a cămătarilor e periclitată. Geamurile lor s'ar preface în țăndări, iar registrele cu datornici ar cunoaște soarta flacărilor. Dela Dr. N. Lupu țărănimea așteaptă legal iertarea datoriilor. Marele leader politic n'a declarat niciodată așa ceva. Dar țăranul și târgovețul obișnuit pricepe altceva din Balada Cămătarului și diverse înflorituri epatante ale întrunirilor lupiste sau numai lupo-file.

Țărănimea este îndatorată, iar nu înfometată. Revolta contra băncilor și cămătarilor e canalizată legal și mitic. Până în Ianuarie este asigurată de hrană. E drept că în unele părți au vândut cerealele pentru a plăti băncilor. Epoca grea va fi Februarie și Martie, lunile cele mai dificile pentru psihologia și economia țărănească. Rezervele sunt mâncate. Foamete+cămătari ar da într'adevăr revoluție.

Sprijinul la oraș și conducerea mișcărei sunt condiționate de asanarea bugetară. Dacă se va face sub forma concedierii func-

ționarilor — economii sălbatice ca la 1901 — revoluția are toate șansele de reușită. Kerenski a apărut la orizont: Dr. N. Lupu. Celelalte vin dela sine.

*

Intrunirea dela Craiova a fost interesantă și din acest punct de vedere. Președintele adunării a fost un avocat provincial, un domn cu gușă mare și frunte mică, păr creț de purceluș și oratorie patetică Trahanache. După aceia a luat cuvântul d-rul Lupu, mușcător și avântat. Tonul discursului era totuș *cumințenia*. Discrepanța cu dorințele sălii era vădită. Ea și-a găsit expresia într'un mod surprinzător.

Un țăran doljan a cerut cuvântul. Un rechizotoriu extraodinar de talentat și just al lui *status quo*. Intrerupt cu aplauze — vorbea din public, iar nu dela tribună — se răstea la cetățeni:

— Să nu mă întrerupeți. Eu nu sunt om cu carte și-mi pierd șirul gândurilor... Domnule Doctor, să le spuneți dumneavoastră la București, că noi nu mai putem răbda.

A făcut o socoteală: impozitele sunt 9 din 10, mai rău ca pe vremea ciocoilor.

Discursul țăranului din Băilești a fost cea mai splendidă lecție de sociologie românească pe care am auzit-o vreodată. Dela el am auzit formulat ultimul stadiu al grupărilor de forță agrare contimporane. Resentimentul nu mai era îndreptat contra kulakului, ci împotriva funcționarului la sate, care e coada de topor a Orașului exploatator împotriva Satului. Funcționarii rurali — în special învățătorii burghezificați — nu mai trăiesc din venituri agrare, ci sunt plătiți bine în bani. Odată cu deprecierea produselor agricole, veniturile lor raportate la veniturile agricultorului consătean, sunt fantastice. Un învățător cu 5 gradații, are venitul à 40 de țărani împroprietăriți. De aceia un 1907 cu învățători în cap nu se mai poate repeta. Ei cad în categoria „albăstrimei" separate de trupul țărănimei. Ei sunt trup și suflet cu jandarmii punctual și bine plătiți, medicii cămătari dela sate, șefii de gară cu venituri formidabile — șeful de gară George Balaci de pe linia P. Olt—Craiova are câteva milioane împrumutate, iar acarii îi sunt cu toții datori —, samtarii, cârciumarii, băncile, etc.

Elementul intelectual agitator la sate începe a deveni tânăra generație de școlari proletarizați sau expulzați dela școli. Orice sat oltean are copii între 16—21 ani cu clase de liceu neterminate, plini de ranchiune împotriva orașului, care nu i-a primit, nefericiți studenți fără posturi, seminariști fără parohii și normaliști neterminați (politica Costăchescu). Ei ar putea juca rolul într'o nouă răscoală pe care l-au jucat la 1907 învățătorii gen Mihalache, deveniți astăzi chiabiuri prin sistemul salariilor ridicate și fixe într'o epocă de degringoladă agricolă.

Eva

Nu ştiu de eşti numai o biblică 'ntrupare
Născocită de credinţi străbune,
Ci dacă n'ai fost găsită 'n straturi de cărbune,
Tu ţi-ai păstrat fiinţa caldă 'n vii tipare...
O Eva, tu, de-apururea minune...!

Scriptura goliciunea ta o pildueşte
Ca o virtute: lipsa de ruşine,
Iar Dumnezeul Raiului în trupul alb şi 'n vine
Ţi-a sădit,
Un sânge arzător care dospeşte
Fiorul unui simţ oprit...

Şi totuş... când ispita trupului a învins,
De-ai cutezat,
Ca să cunoşti ce nu ţi-a fost iertat, —
Dar hărăzit, —
Acelaş Dumnezeu a fost cuprins
De-o ură, pentru mulţi, neînţeleasă...

Şi pentrucă n'ai putut rămâne de-apururea mireasă,
Ca să resfeţi privirea Lui uimită,
De opera divin înfăptuită,
In ale trupului tău calde plinuri,
In jignirea Lui Maestrul Fără Seamă,
Te-a blestemat să 'nduri a zămislirii chinuri
De câte ori eşti mamă...!!

Traian Ieremici

Idei morale. Fapte medicosociale.

Tratamentul bolnavilor, foeticidul, infanticidul.

Dr. Od. Apostol

„Fiecare obicei constitue o regulă morală". *E. Westermarck.*

La anumite popoare este obiceiul ca cei din jurul bolnavului, fie rude apropiate sau îndepărtate, fie chiar simpli concetăţeni, să-l lase în părăsire, ba chiar în anumite împrejurări să-l omoare.

Negrii şi Arabii din acest punct de vedere, sunt faţă de suferinzi, de o indiferenţă revoltătoare pentru noi, europenii, căci îi lasă pradă soartei şi a fiarelor.

Unii locuitori ai Madagascarului, duc pe cei cari și-au pierdut conștiința în cursul unei suferințe trupești sau sufletești, într'un loc anume al unei păduri destinat morților.

Dacă scapă și au curajul să se întoarcă la vatră, cad loviți de semenii lor cu pietre.

Hotentoții pe anumiți bolnavi (de vărsat mai ales) îi lasă în părăsire.

În Noua Caledonia e obiceiul ca pe cei cari sunt în agonie, să le închidă gura bine și nasul spre a-i sufoca, grăbindu-le moartea.

Acelaș procedeu l-am văzut la noi în țară acum vre-o 15 ani într'o familie de evrei habotinci.

Pfeiffer scrie în studiile sale de etnografie că cei din Alfura omoară pe cei cari bolesc prea mult. O formă de *Euthanasie*, ni se pare. Problema Euthanasiei ne preocupă de vre-o câtva timp, mai ales în legătură cu *cancerul* și *paralizia generală*. Ea va face obiectul unui studiu al nostru.

Patagonezii merg mai departe: îngroapă pe muribunzi înainte de a-și da sufletul.

Studiile de etnografie pe cari le considerăm de o covârșitoare importanță pentru deslegarea multor probleme de morală, de medicină, de sociologie etc., ne dau numeroase fapte analoage ce ar fi explicate în mare parte de condițiunile destul de triste ale suferințelor și infirmităților omenești, de mizeriile negrăit de mari ale vieții pământești, dar mai ales de covârșitoarele ***superstiții ale ignoranței omenești.***

După unii autori se pare că, anumite popoare ar explica obiceiul de a omorî pe bolnav prin credința *că lovitura fatală va fi salvatoare sufletului respectiv.*

Pentru alții s'ar explica acest obicei prin *teama de infecție*, dar mai ales prin *teama de posesiuni demonice.*

Bolile ar fi pentru aceste popoare ignorante, *pedepse divine pentru vre-o crimă contra tabu-ului* sau alte păcate.

Tatăl pe alocurea avea sau are dreptul să ridice viața fiului său chiar dacă e adult: De ex. La Chinezi, la vechii Evrei, la Romani (jus vitae necisque).

La indigenii din Australia mai ales, s'a observat obiceiul de a omorî pe micul bastard, sau pe sugarul a cărui mamă a murit, sau pe copilul născut diform, slab și urât, sau socotit aducător de nenorociri.

În Africa, sunt triburi unde copiii născuți cu dinți sunt omorîți. Deasemeni cei cărora le crește incisivii superiori înaintea celor inferiori, sau cei cu dinți diformi sau neregulat implantați.

In regiunea *Bondei* copilul care se naște inainte, este strangulat, căci e aducător de nenorociri în familie și trib.

În alte localități, copiii născuți pe furtună sau cei născuți în

lunile Martie şi Aprilie, sau în ultima săptămână a unei luni, sau Mercuri sau Vineri, sunt pur şi simplu înecaţi ca acei căţei sau pisici noi născute, de care vrei să te scapi.

Sunt triburi unde nu găseşti gemeni. E o mare desonoare pentru mama care a născut gemeni, pentru că, fiind credinţa că un tată nu poate fi ca atare pentru 2 copii deodată, mama a fost infidelă faţă de soţul legal. In alte triburi naşterea gemenilor e privită ca aducătoare de nenorociri. Se pretinde în atari cazuri, ca mama să omoare pe unul din gemeni sau pe amândoi, după caz. Când numărul copiilor fixat, prin tradiţie, obicei, superstiţie etc., e întrecut, atunci la unele triburi ca cele din America, Australia, Indii, ceilalţi cari prisosesc sunt pur şi simplu omorîţi.

Infanticidul până în timpurile noastre era curent la Hotentoţi. Analizând faptele ce ni le pun numeroşii etnografi la dispoziţie, constatăm în rezumat că: infanticidul are ca motive:

a) *moartea mamei* în primul an al copilului nou născut;
b) *infidelitatea soţiei* (adevărată sau presupusă);
c) *eugenia;*
d) *superstiţiile;*
e) *teama de a-şi pierde graţiile femenine;*
f) *durata lungă a alăptării* (la sălbatici 2—4 ani);
g) *mizeria;*
h) *piedeca* femeii la lucru şi expediţii;
i) *foamea;*
j) *rit sacrificial.*

Referitor la acest motiv găsim capitolul „Le sacrifice humain“ din lucrarea lui Westermarck: „L'origine et le dévellopement des idées morales“ foarte important.

k) Numărul prea mare al fetelor în interiorul unui trib faţă de cel al băeţilor. Bărbaţii sunt mai utili tribului.

In genere infanticidul se face în primele zile ale naşterei copilului, înainte ca dragostea părintească să se desvolte.

Obiceiul infanticidului se opune cu tărie dragostei părinteşti. Nu la toate popoarele sălbatice se observă infanticidul. Pe alocurea se pedepseşte cu moartea. (De ex. în tribul *Cafre* al *Gaikazilor.*

La unele triburi indiene din America de Nord, infanticidul e admis dar numai pentru copii mai mici de o lună. Deasemeni mama poate salva copilul, în anumite triburi. In general la rasele inferioare, uciderea copiilor mai mari de un an, e rară.

Infanticidul se întâlneşte şi la popoare semicivilizate, ba chiar civilizate.

Se cunooaşte prea bine obiceiul Spartan, cu caracter eugenic, de a arunca pe Taiget copiii nedesvoltaţi, obicei aprobat de cei mai luminaţi filosofi elini: Platon în „Republica“; Aristoteles în „Politica“ merg mai departe, emiţând părerea avortului legal,

dacă numărul copiilor stabilit de stat, a fost întrecut. E manifestarea subordonării sentimentelor individuale, intereselor statului.

In cele zece table, la cari face aluzie Cicerone. (De legibus, III, 8, se găsește măsura de a nu lăsa să trăiască monștrii și avortonii.

Seneca în „De ira" scrie că aceasta e o măsură sănătoasă.

Roma avea interese să aibă populație numeroasă, Ellada însă nu. Infanticidul totuși avea și el margini în Ellada, căci la Atena, erau pedepsiți părinții cari lăsa în părăsire copiii pe cari începuseră să-i crească.

Biserica creștină încă dela începutul ei a condamnat ca pe un criminal ordinar pe cel care și-a părăsit sau omorît copilul.

Pedeapsa dumnezeiască era cu atât mai mare, cu cât copilul era și nepurificat de păcatul strămoșesc, prin taina botezului.

Impăratul creștin, Valentin I, a considerat infanticidul ca o crimă capitală. In unele țări, în secolele trecute, atari criminali erau arși sau îngropați de vii.

Din descrieri se știe că pe alocurea infanticidul comis de o femee care nu era măritată legal, era considerată ca o crimă vulgară.

Infanticidul se practică în Europa pe o scară întinsă. Se pare că legea a devenit literă moartă în Franța, Germania, etc.

In Rusia infanticidul este perfecționat.

Aceleași considerațiuni cari îndeamnă pe sălbatec, pe semicivilizat și pe civilizat la infanticid, îl îndeamnă și la foeticid, adică la distrugerea foetusului.

Mijloacele sunt numeroase: mecanice, unele foarte brutale; medicamentoase etc., toate periculoase pentru mamă. Nu rareori moartea își ia prada. Sunt unele mijloace criminale cari ne înspăimântă pe noi medicii, dar mai ales ne uimește curajul cu care femeia respectivă se supune.

In Persia orice sarcină nelegitimă ajunge la avortul legal.

In Turcia (nu știm dacă și în cea de azi) avortul este admis pentru mamele cari au un băiat și o fată.

Platon și Aristoteles preferau foeticidul în locul infanticidului. Septimiu Sever și Antoniu interziceau avortul, dar se pare că numai pentru femeile măritate legal.

Foetusul la Romani era considerat *spes animantus*, nu *infans*. Era considerat ca un fruct ce face parte dintr'un pom (mama) și care cade când e copt (după 9 luni).

Creștinii socotesc foeticidul ca o crimă.

Nu admitem decât avortul indicat de legile prescrise ale medicinei, (tuberculoza, cardiopatiile etc. ale mamei). Tristă constatare facem că se abuzează de avortul medical. Legea trebuie să fie drastică în această privință.

Sf. Augustin distingea *embryo informatus* care avortat arti-

ficial atrage după sine o pedeapsă uşoară, şi *embryo formatus* sau fiinţă cu suflet, care avortat artificial atrăgea pedeapsa cu moartea.

Acestă distincţie se găseşte şi în dreptul canonic, şi în cel justinian şi în alte legi mai noi.

Legile sunt literă moartă acum: Mizeria, viaţa destrăbălată a timpurilor noastre face ca foeticidul şi infanticidul mai ales. să fie practicate pe o scară întinsă.

Considerăm aceasta ca o mare nenorocire pentru viitorul Europei, cu suferinţele consecutive, foarte apropiate.

Măsurile sunt oare greu de luat şi de aplicat sau cei chemaţi sunt preocupaţi de alte probleme? Nici una nu-i mai tristă ca problema depopulărei unei ţări.

Bufniţa

„Sans remuer ils se tiendront..„
Les Hiboux — *Baudelaire*

Mi-e sufletul un arbore trăsnit
Cu trunchiul găunos şi înegrit . . .

Coroana-i rămuroasă şi bogată
Cu foşnitor frunziş
Şi cuiburi noi şi poame date 'n rod
Şi zvon mărunt de paseri,
Azi putrezeşte la pământ culcată
Căzută lângă rădăcină 'n curmeziş,
— Azil gângăniilor lacome ce-o rod.

O bufniţă doar vine uneori:
Posacă.
Hâdă.
Răspândind fiori;
S'aşează pe tulpina arsă,
Şi în tăcerea grea care se varsă,
Stă neclintită
— Ornament pe un sicriu
In care mortul a fost pus de viu, —
Stă încleştată ore lungi şi-aşteaptă,
— Nebună poate, poate prea 'nţeleaptă?! —

Şi bufniţa cu mută jăluire
E nerepauzata-mi amintire . . .

Cornelia Buzdugan.

Pe marginea cărților.

Napoleon văzut de un german

C. Albu

„Azi, în epoca revoluțiilor cari deschid orice drum celor merituoși, tineretul înväpăiat al Europei nu poate găsi ca pildă și avertisment pe unul mai mare decât pe acela care dintre toți bărbații Apusului a deslănțuit și a suferit cele mai puternice zguduiri". Așa termină Emil Ludwig cea mai monumentală biografie care s'a scris asupra lui Napoleon. Figura acestui Timur Lenk latin preocupă deopotrivă toate generațiile dela 1793 până în zilele noastre. Dar niciodată Impăratul, a cărui măreție crește pe măsură ce epoca lui se afundă în istorie, nu a fost mai bine reliefat, sufletul lui mai profund analizat, ca în cartea aceasta în care „am încercat — spune autorul — să scriem istoria lăuntrică a lui Napoleon". Aceasta trebuie s'o mărturisim este o inovație. Căci Napoleon tocmai din cauza măreției lui, devenise erou de roman, ca altădată Achile, sau subiect de șubrede piese de teatru francez. A trebuit pana lui Emil Ludwig, acest Plutarc al vremurilor noastre, și cine altul ar putea-o face cu succes decât el care privind lucrurile de dinlăuntru în afară, a realizat, pe bază de documente, adevărata figură a lui Napoleon.

Nu militarul, ci omul politic, vizionarul îndrăzneț, interesează. Căci Napoleon murea de mult dacă asemenea lui Crassus, Aetius sau Massèna n'ar fi fost decât un mare general. Ceea ce-l ridică e geniul lui politic căci din culmea lui cea mai înaltă, el devine reprezentantul destinului obștesc.

Asupra lui Napoleon s'a scris mai mult decât ar putea citi un abil lector fără să încărunțească. Dela memoriile lui, cari singure pot justifica un titlu de glorie, dela acelea ale lui Bourienne până la instituțiuni speciale, ale căror cercetări apar în publicații periodice cum e „Revue des Etudes Napoleoniennes", biografia lui Emil Ludwig e ceva nou. Captivantă prin felul ei de a expune evenimentele în mijlocul cărora el pune pe Impărat, analizând în continuu viața lăuntrică a acestui om și explicând hotărîrile și impedimentele, faptele și suferințele, fanteziile și calculele numai din stările lui sufletești, în acestea constă marele merit al autorului german. Acest fel de a vedea îl găsim practic, îl găsim modern, îl găsim științific.

Titluri simbolice — în cari se condensează evoluția unei voințe de fier, divide această lucrare în cinci capitole: *Insula*, — în care tânărul locotenent dela Brienne se aventurează cu temperamentul meridionalilor să recâștige independența țării sale din mâinile Burbonilor, pentruca în 1792 să fie declarat de ai săi de trădător al patriei, iar de Revoluție general și comandant

al armatelor din Italia; *Puhoiul*, — în care Franța hărțuită de 6 ani își găsește în fine un general iscusit, cunoscător de oameni, curagios căci nu are ce pierde, ambițios căci dorește glorie. Personalitatea lui impresionează și profitând de aceasta el învinge și organizează. Italia cade, Austria cere pace, dar geniul lui îl cheamă pe urmele lui Alexandru cel Mare. Pleacă în Egipt, îl cucerește și poporul francez îl numește Prim-Consul; *Fluviul*, — capitol care începe cu victoria dela Marengo și termină cu omenească dorință de a avea un moștenitor din sânge imperial, pe care îl obține în cele din urmă în persoana Regelui Romii; *Marea*, — care se închee cu imbarcarea lui pe vasul englez Northumberland, dată până la care el transformase continentul într'o adevărată mare de pasiuni răsboinice, de coaliții, de regate cari tocmai prin demonstrarea posibilității înființării lor, vor aduce mai târziu desăvârșirea principiilor revoluției în restul continentului, și *Stânca*, — în care uriașul, încolțit de toate părțile de aceia cari timp de 20 de ani trăiseră din mila lui cere, ca odinioară Temistocles, azil poporului englez, care în schimb calcă toate principiile de reputată ospitalitate britanică, precum și cele mai elementare reguli de drept internațional și-l deportează pe insula Sf. Elena, înconjurat numai de 15 oameni, el care stăpânise 85 de milioane.

Aceasta e schema cărții lui Emil Ludwig. Dar ea nu e propice pentru a suporta clădirea unui roman, ci mai degrabă a celei mai cumplite tragedii de al cărui subiect nici Sofocle nu s'a putut învrednici, tragedie în care omul-geniu se luptă cu o lume întreagă și o învinge, dar e răpus de Destin, limita extremă a atotputerniciei omenești. „Căci — spune Victor Hugo — Napoleon fiind prea puternic și depășind epoca lui a fost pârît la *Infinit*". Napoleon — afirmă Ludwig — e conștiu de personalitatea lui. „Eu nu sunt om ca toți ceilalți și legile morale și ale convențiunilor nu-mi pot fi aplicate mie". Iar când după bătălia dela Moscova, fiind întrebat: cine îl va apăra în Franța, el răspunde simplu de tot: numele meu. Conștiu de valoarea lui el afirmă: „Eu nu pot fi insultat, ci cel mult omorât". Dar la sfârșitul vieții, când viitorul devine nebulos și trăește din trecut, el susține că setea de glorie e o punte pe care Necuratul a asvârlit-o peste chaos ca să ajungă în Raiu.

Astfel ridicată această schelă din materialul alor peste șase mii de scrisori rămase dela Napoleon, impresionează. Și aci stă valoarea cărții. Din aventurier cum ni-l prezentau chiar unii francezi, Emil Ludwig arată un Napoleon cu limbă de foc pe creștet.

„Fiind un fiu al Revoluției, e natural ca el să se reazime pe vârf de sabie. Dar în orele libere el stârnește admirația lui Carnot în științele matematice, a lui Laplace în astronomie, cunoaște pe toți clasicii și ca metodă de a cunoaște pe cei din jurul său aplică pe Lavater. Lucrează mult: „ceeace nu va dispare

niciodată e codul meu civil şi penal, sunt procesele verbale ale Consiliului meu de Stat".

Aşa ni-l prezintă Emil Ludwig pe Napoleon în timp de pace. In toiul luptelor, imaginaţia lui depăşeşte realitatea. Realistul Napoleon devine un utopist de geniu. Şi Emil Luwig reproduce: „Răsboiul e un anacronism. Intr'o bună el va fi repurtat fără tunuri şi fără baionete". Iată omul care poate ceti în viitor, viitor care nu-l va desminţi întru nimica.

Dar deocamdată arma cea mai perfectă e tunul. El pleacă la Moscova. Dece? Să fie oare Emil Ludwig acela care înţelegând sufletul lui Napoleon să rezolve acest semn de întrebare? „Am nevoie de un cod european, de o curte de Casaţie europeană, de o monedă unitară, de măsuri, de greutăţi egale, de aceleaşi legi pentru întreaga Europă. Vreau o unitate a principiilor, şi sentimentelor, vederilor şi intereselor. Statele-Unite ale Europei nu sunt o imposibilitate. Unirea aceasta se va produce mai curând sau mai târziu prin forţa lucrurilor; şi dacă nu eu voi fi întemeietorul acestui Imperiu economic, cred că după mine în Europa nu va mai fi cu putinţă decât Confederaţia popoarelor".

Şi astfel secolul nostru începe cu împlinirea profeţiilor lui Napoleon. Iată de ce Emil Ludwig ca şi Goethe, are faţă de el o profundă admiraţie.

Emil Ludwig e german; Napoleon e mândria Franţei. De aceea, spre a fi pe deplin înţeleasă, cartea lui Emil Ludwig trebuie citită.

Offenbach: Povestirile lui Hoffmann

Oscar Jianu.

Spunea cineva, că muzica a fost făcută pentru consolarea şi gloria oamenilor. Şi, dacă n'ar fi brodat clinchetul tuturor cântecelor din lume cu firul de aur al fanteziei... Şi mai ales dacă n'ar fi oglindit în lacul azuriu al fantasticului, n'ar putea suporta oamenii cotidianele banaluri.

Aţi citit — iubite cititor — cea mai frumoasă povestire fantastică a lui E. T. A. Hoffmann: „*Dogele şi Dogaressa*"? Este o povestire brodată pe marginea unui tablou pe care l-a văzut poetul în galeriile unui muzeu din oraşul bătrân. Bătrânul şef al cetăţii, Dogele, niţel adus de spate, cu păr alb şi griji de republican în priviri stă alături de soţia lui tânără şi frumoasă, cu nişte priviri cari te urmăresc ori de unde ai căuta să priveşti tabloul. Nişte ochi, cari pătrund dincolo de privirea sptctatorului, departe în zare, pe mare acolo unde o sărută orizontul şi unde se logodeşte albastrul pal cu verdele de smarald. Acolo departe a fost înghiţită de valurile mărei, dulcea Dogaressă, îmbrăţişată şi ţinută strâns de iubitul ei, mii de leghe . secole intregi până în adâncul Adriaticei... Ah! Fantasticul. Dacă n'ar fi acest fantastic — spunea cineva — această fericită facultate a inteligenţei omului, cu greu ar mai putea suporta viaţa în acest ocean, al veşniciei, care nu este nici verde, nici albastru, nici pal, nici încântător,

nici infinit, nici fără fund... e doar sărat și fad. Copilul mic gângurește încă și se târâe greoiu în universul camerei sale și descopere pete colorate pe peretele din față, o lume de ființe bizare în încăerare strașnică. Mai apoi, când ajunge la etatea de patru ani, vârsta micului Jean Cristophe, se duce în luncă și pe spate cu mâinile sub cap privește cerul, granița universului său mai nou. Privește norii, „norii cari pribegesc pe cer, minunații nori" ai lui Baudelaire și vede un nouraș mic, gonit și înghițit de unul mare, monstruos, cu mii de capete... Nori, mici și mari, iau forme de fantome, ființe fantastice, stranii — apoi un crâmpei de cer, un mic lac albastru, în noianul pustiu înzăpezit, alb și fumuriu, apoi cenușiu al norilor: un lac de cer — și un clinchet de sunete, o mică ploaie de acorduri, căzută par'că din lacul azuriu, la o mică adiere a boarei... și m'a trezit din visarea în care am căzut, așteptând începutul reprezentației.

Iată cum au ajuns să fie muzicalizate povestirile fantastice ale lui Hoffmann. De altfel imensa majoritate a operelor sunt romantice: elementul fantastic, se pare, este mai impregnat de duioșia vibratorie a melodiei și se strecoară mai ușor în împărația care înalță și volatilizează pe undele efemere ale sunetului.

Autorul operelor „Fortunios Lied", „Orpheus in der Unterwelt", „Schöne Helena", și „Grossherzogin von Gerolstein" și proprietarul teatrului „des Bouffes Parisiens" a dat metropolei o puzderie de bucăți mici de muzică plăcută („leggera"). Astă dată caută să depășiască manifestările de glume și impunsături ascuțite, căutând material serios pentru o operă, pe care o terminase abia în ultimele clipe ale vieții și o scrie cu ultimele picături de sânge ale inimei sale. Pe scenariul unei drame fantastice, scris la 1851 de *Jules Barbier* și *Michel Carré*, Offenbach ticluește o muzică adaptată fantasticului, compus din trei piese alcătuite bizar și legate curios într'un singur tot.

Realul în operă se resumă la scena ce se petrece în birtul lui Luther din Nürnberg, unde poetul Hoffmann (astădată eroul propriilor sale „povestiri") povestește dragostea sa cu Stella. Lindorf, adversarul poetului, care reprezintă mai departe „Principiul răului", acela care — *„prin nervi la inimă atinge pe femei, prin teroare le învinge... și e stăpân pe groaza lor"...* — apare în cursul celor trei epizoade, ca Mefisto, și ca adversar în aventurile amoroase ale lui Hoffmann. „Geniul răului" imaginează cea mai crudă ironie, făcând pe poet să se înamoreze de femeia fără suflet, de păpușa fizicianului Spalanzani și-i cântă:

„Olimpia draga mea, ce fericit aș fi
Din ochii tăi văpaia de-amor să pot sorbi..."

In actul al doilea, orchestra începe cunoscutul legănat al gondolei și corul intonează celebra barcarolă, care transportă pe oaspeții vestitei curtizane, Giulietta, în casa ei luxuoasă cu arcade și terasă deschisă spre apele albastre, în cari se oglindesc miile de lumini ale palatelor:

„Mândră noapte de amor, a noastră rugă-ascultă;
Implinește-al nostru dor. O! Noapte de amor!
Timpul fuge ne'ncetat, cu el iubirea noastră.
— — — — — — — — — — — —
Mândră noapte de amor, a noastră rugă-ascultă!"

Deși Hoffmann, caută să bagatelizezt ușuratec acest sentiment

(„Amorul trist și visător, — minciună!
Solemne jurăminte, suspinuri de amor: nu-s decât minciună")

totuși Mefisto travestit în Dappertutto, reușește să prindă în stăpânirea lui voința curtizanei, cu ajutorul inelului său miraculos, cântând, poate cea mai frumoasă arie din întreaga opera:

„Strălucește diamant, oglinda mea ce faci minuni...“
și să aprindă flacăra dragostei lui Hoffmann, deghizată la început in indiferență și veselie ușoară, spre a i-o zădărnici ceva mai târziu și a-și râde de el împreună cu Giulietta.

Aceiași idee în actul III imaginată de fiorosul *Dr. Mirakel* făcând astădată victimă pe Antonia, și provocând suferința lui Hoffmann. Offenbach n'a reușit pe deplin să abordeze genul unei drame muzicale, oferind un material răscolitor de suflete, arii de profund tragism sufletesc, sau vre-un intermezzo, provocator de acea elevare sufletească, în care sufletul se pierde, se desparte de trup și ai sensația că toată coeziunea acestui pumn de humă dispare. Nici o melodie, care să te facă să simți că devii, tu ascultător, tot mai mic, mai ușor, imponderabil și te pulverizezi în neant. Doar o puzderie de motive ușoare, câteva valsuri drăguțe, bune poate pentru operetă (cum e „valsul păpușei“). Doar ultimul „Zwischenspiel“, dacă prezintă ceva transcendental, și te smulge din sensația de beatitudine a agreabilului. Este în acest motiv de barcarolă (cântat de orchestră) o ploaie de acorduri, ploaie de picuri rari la început, care nu par a fi altceva decât lumini de feerie, cari se izbesc de valuri și se sparg în clinchete de clopoței. Ca zurgălăii unei sănii, care duce iarna pe un ger groaznic, pe deportat spre ocne în Siberia. Se pierd pe un drum negru de noapte și părăsit de orice vietate, în depărtare la cotitura ultimei păduri de brazi albi, se pierd în groaza nostalgică a sufletului. A rămas clasic motivul, se cântă pretutindeni, la cafenea, la cinema, o cântă până și „ștrengarul din Neapole“.

In ce privește interpretarea a fost sub așteptările noastre. Mai ales că avem termen de comparație opera jucată acum câțiva ani la București cu tenorul Nagacevski. Dl Andreescu un tenor, căruia — după cum am mai spus-o și cu altă ocazie — deși caută să facă uz de ceea ce germanii numesc „șmecherie italiană“, îi lipsesc complet acutele, cu ajutorul cărora ar fi putut accentua nițel ariile principale, nelăsându-le să treacă astfel aproape neobservate. Dincolo de cele câteva note simpatice de mijloc, trece în note de gât și trebue să intervină (— în complicitate cu o tacită înțelegere a dlui Bobescu —) ajutorul orchestrei. De multă vreme așteptăm să vedem dacă această voce e susceptibilă de progres. Mai curând ne vine a crede că dl Andreescu a trecut de curând peste epoca de aur și se află dincolo de apogeul carierei dsale.

Ca joc de scenă e enervant de neserios. Păstrează zâmbetul, de fante cuceritor, care e necesar uneori și în momentele cele mai tragice.

Dl Huhulescu, făcând abstracție de faptul foarte regretabil, că rolul necesita mai mult o voce de bas decât de bariton cum e a dsale, — s'a prezentat bine. Are o voce clară, timbru plăcut; un ansamblu care promite mult, jocul de scenă are minunate calități scenice, a fost poate și mai bun, ceea ce ne miră, obișnuiți fiind cu stângăciile debutanților. Dra Dobranskaia, cu vocea dsale frumoasă, cu mai mult studiu ar fi putut reda coloraturile ceva mai bine. Merită însă ceva mai multă indulgență, fiindcă a fost suferindă în timpul primelor reprezentații. Pe dna Aca de Barbu (ne mirăm că a acceptat un asemenea rol bagatel) nu o regăsim în succesele din alte opere. De altfel rolul e prea epizodic și nepotrivit — se pare — cu temperamentul dsale: vocea caldă, ca întotdeauna, cam groasă ca emisiune; în ansamblu, din motivele de mai sus, nu face impresia unei curtizane.

Dna Tiron este aceiași ca în toate rolurile. E lipsită complet de dicțiune. Are voce voluminoasă însă e întrebuințată uneori fără control și în intonație și în cantitate. Uneori, cu ocazia ansamblurilor, partenerii dsale rămâneau niște simplii „mimiști“. Dna Piteiu-Geor-

gescu în rolul lui Niklaus a fost cea mai potrivită şi ca joc şi ca voce, pentru rol. D. Nicolau a abordat un nou teren, care îi vine mai bine decât de ex. cel din Vasul fantomă (cu această ocazie ne-am ocupat niţel de creaţia dsale), chiar mult mai bine. Dna Capellaru slabă, Dnii H. Demetrescu şi Robescu în roluri efemere au lăsat impresia despre ce ar *putea* juca (ne gândim la roluri mai mari). Dl Bobescu, a! De mult ne-am gândit să ne răfuim cu maestrul Bobescu, care, îţi face impresia că se culcă pe burtă în faţa pupitrului şi dirijează clătinându-se. Atâta neglijenţă şi repetată la toate operele, ne revoltă. Se mai uită din când în când, rar de tot, la diferitele instrumente, apoi ba la loja directorului, ba la a cucoanelor din stânga, ba răspunde la un zâmbet. ba salută pe cineva în dreapta. In plină complicitate cu soliştii chicsori, dă buzna cu orchestra, ca să acopere anumite slăbiciuni sau apucă razna alături de ansamblul vocilor, ca să revină mai târziu fără cea mai mică turburare... Direcţia de scenă, deşi nu în măsura altor ocazii, pune prea mare greutate pe fast. Dacă ne aducem bine, aminte la Bucureşti, cabinetul lui Spalanzoni şi casa Giuliettei, erau în alt gen şi mai economicos aranjate. Cine ştie, poate şi-a propus să atragă şi să desvolte gustul publicului, ingratul public din Cluj, cu zăhărelul acestor manifestări exterioare şi cu opere cu nuanţă de operetă?!

CĂRŢI ŞI REVISTE

GEORGES DUHAMEL: *Scènes la vie future.* (Mercure de France 1930).

Un volum de 248 p., ajuns în scurt timp la ediţia 87 şi constituind un remarcabil strigăt de alarmă şi o admirabilă pledoarie pentru apărarea civilizaţiei noastre *„à la fois éthique et scientifique“* împotriva unei alte civilizaţii mai nouă şi care fără să mai fie *„essentiellement morale“* este, cum îi spune autorul, *„mécanique avant tout“*.

Această nouă civilizaţie, pornită la origine din Germnia, a găsit posibilităţi nelimitate în Statele-Unite ale Americei şi după ce a robit lumea nouă prin proporţiile ei fantastice, ameninţă acum să strivească şi civilizaţia vechiului continent al Europei.

Dacă suntem de acord că civilizaţia trebuie să fie înainte de toate morală şi că trebue, cum spune Guillaume Humboldt citat în prefaţă, să fie proprie *„à rendre les peuples plus humains“* trebue să recunoaştem că autorul a isbutit să ne arate în cursul acestui volum că civilizaţia *„industrială“* a Americei, nu mai e nici *morală* şi nu mai e nici cel puţin *umană*. In haosul şi zgomotul infernal provocat de maşinile din uzine, în goana nebună de pe străzile suprapuse, în imobilele enorme cu aspect de uriaşe închisori automate, în chiar templele închinate artei, autorul nu mai reuşeşte să descopere sufletul omenesc decât refugiat undeva într'un ungher şi alungat mereu de invazia neindurată a unui maşinism sgomotos care falsifică şi tiranizează până şi cele mai intime manifestaţii ale spiritului uman.

Un sentiment de nespusă milă încearcă împreună autor şi lector pentru biata fiinţă umană supusă — sub pretextul unei cât mai desăvârşite eliberări — celei mai cumplite robii. Căci, ce altceva decât robie înseamnă o civilizaţie care uniformizează total şi care prescrie minuţios atât traiectoria zilnică de străbătut, cât şi mişcările şi gesturile pe care trebue să le facă împreună maşini şi oameni? Şi ce compensaţii ne oferă în schimbul acestei uniformizări noua civilizaţie? — Autorul analizează minuţios rând pe rând toate pretinsele îmbunătăţiri sociale din America şi arată

cât de false sunt aceste îmbunătățiri și cât de mult pierderea între-ce câștigul.

Viitorul nostru este în pericol, căci stigmatele acestei civilizații devorante au apărut destul de evident și pe trupul Europei. Civilizația americană îți dă într'adevăr impresia unui mecanism monstruos pus în mișcare de un vrăjitor ucenic care a uitat în urmă cuvântul magic cu care să-l poată opri la vreme. Sfârșitul volumului ți se pare astfel că te lasă undeva în fund de prăpastie peste care amenință să se prăbușească un imens bloc de piatră strivind și desființând totul.

Dar, volumul scriitorului francez este prea interesant și prea caracteristic pentru începutul de americanizare al Europei, pentruca să nu revenim mai pe larg asupra lui

REVUE DE PARIS aduce în fruntea numărului din 15 Noemvrie sub titlul: *„La Sarre, gage de la paix“*, o propunere a contelui Fels, pe cât de originală pe atât de interesată și care a provocat discuții și comentarii aprinse în presa din apus.

In *Le Journal* din 7 Oct. Paul Boncour scrisese într'un articol: „La Société des Nations meurt tout doucement de ne pas oser agir“. Pornind dela această frază contele de Fels, după ce schițează pe scurt insuficitnța instituției pacifice dela Geneva, propune ca Societatea Națiunilor să-și aleagă ca sediu permanent teritoriul Sarre.

Importanța acestei propuneri reese din multiplele avantagii ce ar rezulta pentru pacea europeană, dacă într'adevăr Societatea Națiunilor ar accepta această propunere.

Se știe că una din părțile slabe ale acestui for pacific, este că n'are mijloace de constrângere pentru a-și impune hotărârile sale. Pe de altă parte sediul actual al a Soc. Naț. este în Elveția, stat care oricât de neutru ar fi, ar putea totuși la un moment dat să facă greutăți funcționării Societății.

Dar importanța propunerii contelui de Fels constă îndeosebi în dispariția caracterului iritant al regiunei Sarre, pentru relațiunile franco-germane. Prin tratatul de pace, această regiune rămâne până la 1935 sub suveranitatea Societății Națiunilor. La această dată se va decide prin plebiscit dacă ea revine Franței sau Germaniei. Oricare ar fi însă soarta acestui teritoriu, este sigur că el va fi o permanentă cauză de neînțelegere între Franța și Germania. Și pacea Europei depinde de relațiunile dintre aceste două țări.

Așa fiind situația, cu drept cuvânt se întreabă contele de Fels: „pentru ce nu s'ar transporta Societatea Națiunilor tocmai pe acest teritoriu, în litigiu?“ Ar lua prin aceasta și o existență concretă având-și sediul la ea acasă, și ar fi și pe punctul cel mai primejdios pentru menținerea păcii. Apoi, trecerea acestui teritoriu în definitiva stăpânire a Societății Națiunilor, ar curma vechea ceartă dintre cele două națiuni, constituind pentru ambele o garanție puternică pentru pace. Intr'adevăr teritoriul Sarre este situat între cele două țări în așa fel, încât o agresiune a uneia împotriva celeilalte trebue să se facă neapărat peste acest teritoriu (traversat de 19 linii ferate unind ambele țări) și aceasta în mod firesc ar coaliza împotriva statului agresor, pe toate statele membre ale Societății Națiunilor.

Instituția dela Geneva ar câștiga mult ca prestigiu și autoritate, iar locuitorii regiunei Sarre, n'ar avea nimic de pierdut din trecerea lor sub definitiva cârmuire a S. N. ci dimpotrivă.

Și contele de Fels închee cu întrebarea indirectă pusă diplomației franceze: „Faire du territoire de la Sarre le boulevard de la Concorde et le gage, pour l'Allemagne et la France, de leur égal attachement à la paix, ne serait-ce pas le chef-d'oeuvre de la politique française?“

I. H.

In „MERCURE DE FRANCE“ (15 Nov. 1930) *Georges Guy-Grand* scrie un articol asupra *„Misticei*

democratice". Analizează termenul „mistic" şi motivele pentru cari i s'a dat democraţiei acest atribut, când ştiut este că în Franţa mai ales, dela înfiinţarea celei de a III. Republici, concepţia dată democraţiei a fost profund ireligioasă, profund anticlericală şi laică. Ernest Seillière, vorbind despre „pericolul misticei" face aluzie la cartea lui *Louis Rougier: „La Mystique démocratique"*, ses origines, ses illusions. (Flammarion, 1929). Rougier face parte din familia spirituală a acelora, cari, ca şi Nietzsche, nu atribue vieţii nici o finalitate transcendentală sau morală, ci doar una estetică sau „spectaculară". R. nu detestă teologia, însă nu-i atribue decât un rol de excelent exerciţiu pentru raţiune. Totuşi pledează pe lângă metoda experimentală: raţiunea nu duce la o cunoaştere absolută a lumii, nu este decât o „coerenţă logică", câtă vreme metoda experimentală ocoleşte verbalismul abstracţiilor, e pătrunsă de spiritul particularului şi a concretului. Numai cu ajutorul acestei metode, cercetarea poate dovedi, că „în natură nu există decât indivizii diferenţiaţi între ei până în cele mai mici amănunte".

Câtă vreme Proudhon susţine cu raţionamente foarte puternice, că egalitatea oamenilor e naturală, Rougier susţine că inegalitatea este naturală. Insă, dacă ideologii secolului al 18 şi-au făcut ilusia, că spiritul se naşte „tabula rasa", nu înseamneaza, că noi trebue să credem într'o fatalitate absolută a puterii eredităţii, care este fundamentul teoriei inegalităţii. *Aristot* credea în inegalitatea oamenilor, deci justifica sclavia, pe care noi azi nu o mai admitem sub nici un motiv. *Babeuf*, scoate din teoria naturală a egalităţii absolute, justificarea comunismului, care după rezultatele actuale ale ştiinţei, nu va fi niciodată o realitate. Intre Aristot şi Babeuf, se înşiră toată gama preferinţelor individuale, cari nu sunt altceva decât emanaţia susceptibilităţilor subiective. Aristocraţii, privesc lumea din p. de v. estetic: sunt „spectatuari". Rougier spune, împreună cu Renan, care a fost marele lor patron spiritual, că „omul nu este aci pe pământ, numai pentru a fi fericit, nici măcar pentru a fi cinstit. Este făcut mai curând pentru a realiza acele forme superioare de viaţă, cari sunt marea artă şi cultură desinteresată". Şi această civilizaţie de *mare stil*, nu o pot realiza decât cei puţini, cei aleşi, chiar cu riscul sacrificării maselor (humanum paucis vivit genus). Intrebarea e, dacă se pot sacrifica cu atâta uşurinţă milioanele de oameni, chiar grosolani dacă ar fi, în interesul acestei concepţii estetice, elegante. Că natura este insensibilă, nu urmăreşte nici un scop moral, e foarte probabil. Dar societatea, mai ales societatea omenească? Mănunchiul acestor fiinţe cari gândesc, voesc şi au pretenţia că stabilesc o finalitate vieţii lor? Poate că lumea, are numai o justificare morală, poate numai una estetică; sau nici una. E chestia de un conflict de sensibilităţi. Dar de aici până la a admite cu Rougier, care, vorbind de marii poeţi (genii luciferieni, ca Byron) de marii reformatori şi predicatori (Luther, Savonarola, Francisc de Assisi) — „Que voilà des gens de parade, des oisifs, des gaspilleurs et des inutiles! Et pourtant ces inutiles furent les artisans supérieurs d'un style de vie inimitable". După R., aceştia sunt maeştrii vieţii, nu „ţăranii dela Dunăre" sau „Schiţii" constiincioşi. Dar s'ar putea întâmpla, ca la un moment aceşti „ţărani dela Dunăre" si aceşti „Schiţi" să se revolte si să spună „grand merci de la part que vous nous réserviez!... votre rêve est peut-être beau, mais je le paye trop cher... Noi am fost în istorie totdeauna trambulina voastră sau carne pentru tunuri... Insă nu va fi întotdeauna astfel, se întrevăd şi alte vremuri. Lentement, douloureusement, au prix d'innombrables sacrifices, j'ai pris conscience de ma personne"... Aristocraţii susţineau o ordine ierarhică. Dar aceasta a putut exista în trecut şi n'are nici o sansă de a se menţine în viitor. Dacă azi democraţia e considerată regimul numărului, o civilizaţie *cantitativă*, poate va veni o vreme

când ea va fi înfăţişată „în principiul său". Va fi regimul în care creşte la maxim respectul „persoanei". „Cette promotion de dignité" c'est une valeur *calitative*". In zadar se ridică R. în numele calităţii împotriva americanismului pur utilitar şi practic, contra standardizării, contra acestor ignobile arte mecanice şi industriale, cari „diformează şi aservesc sufletul". El crede că, conform mentalităţii protestante „cultul muncii aduce cu sine, ca un corolar indispensabil, respectul banului". Insă *munca*, considerată, nu în repetiţia sa monotonă, ci în probabilităţile sale de desvoltare intelectuală, este de ordin *calitativ*. Dacă azi democraţia nu e decât cantitativă, elita, această clică a esteticilor eleganţi, n'are decât să se coboare din olimp, să se apropie de *număr* şi să imprime civilizaţiei o alură calitativă: să o spiritualizeze.

PIERRE COT (deputat de Savoia) scrie in *„Revue des Vivants"* un articol intitulat *„Retour d'Allemagne"*. Cu ocazia unei călătorii făcute la Beriln în Octomvrie a. c. (imediat după triumful lui Hitler), constată „că un mare pericol ameninţă Europa". Nu pericolul războiului, cum ar putea crede Francezii, cari se aşteaptă la un atac cu arme. Germania — spune el — are peste 3 milioane de someri (cu 500.000 mai mulţi ca în Iulie trecut); are apoi vreo 12—15 milioane de oameni cari trăesc în mizerie, fără să mai vorbim de milioanele de ţărani cari suferă lipsuri. Sunt apoi o mulţime imensă de burghezi aristocraţi scăpătaţi, ruinaţi de răsboiu şi inflaţie, cari au cunoscut odată confortul şi paradele imperiale, şi cari acuma sunt nişte declasaţi şi nişte revoltaţi. Aci rezidă explicaţia succesului lui Hilter şi a comuniştilor. Două partide revoluţionare au stat faţă în faţă, şi ambele vor să distrugă societatea burgheză capitalistă. Hitler a făcut dacă se poate spune — demagogie integrală: a făcut responsabilă de criza actuală, capitalismul german şi al statelor învingătoare. A excitat toate pasiunile, a utilizat ura de clasă şi ura de rasă. Aci rezidă surpriza care ne aşteaptă.

Un eventual atac împotriva Franţei sau Poloniei e exclus. Germania nu poate face războiu, din cauza incapacităţii sale financiare, militare şi politice. Dacă însă somajul creşte, războiul civil va fi inevitabil. Cu stomacurile goale se creiază revoltaţi şi nu războinici. In interesul civilizaţiei Europene e să se sprijinească guvernul, susţinut de partidele de ordine şi înţelepciune. *Iarna aceasta destinul Europei se va juca la Berlin.* Ce ar trebui să facă Franţa? Germania este ţara cea mai industrială a Europei, însă Tratatele (cu modificarea graniţelor ei) şi inflaţia i-au distrus întreaga economie. Şi-a pierdut pieţele şi coloniile. Supraproducţia şi falimentul a fost inevitabil. Remediul se află numai în „Raţionalizarea" economică (propusă de A. Briand) şi ajutorul neprecupeţit al Franţei. Ea are capitaluri, cari însă din motive şoviniste nu merg direct în Germania, ci trec prin mâinile a o mulţime de intermediari (Elveţia, Olanda) ca abia după ce au făcut acest circuit să ajungă în Germania. Capitalul trebue trecut direct în mâinile germanilor. Germania are braţe de muncă şi Franţa are nevoe de un imens utilaj: amenajarea Ronului, de mari forţe hidraulice, drumuri, electrificare C. F. aeroporturi, spitale, sanatorii etc. Toate acestea cu un milion de lucrători aduşi din Germania, s'ar putea face fără să prejudicieze sentimentul naţional al Francezilor (e doar interesul lor) şi fără să producă prin aceasta somaj în Franţa.

S'apoi tot în interesul Franţei şi în interesul păcii mondiale ar fi, susţine P. Cot, să se modifice şi tratatele de pace, cari au „devenit inaplicabile" şi cari „periclitează însăşi pacea lumii". Ex. Coridorul Danzig şi alte probleme litigioase cari pe lângă puţină bunăvoinţă s'ar putea rezolva favorabil. „Germania e nenorocită e pătrunsă de o durere imensă". Schopenhauer spunea că naţionalismul „est la plus sotte des passions et la passion des plus sots". Franţa trebue să fie pătrunsă de o adâncă umanitate şi bunătate; nu să se lase orbită de un naţionalism orb. Ar fi în interesul ei şi al omenirii.

O. J.